

קונטרס
טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתובל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

כז

מכון
טעם
זקנים
שיחותיו של
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

תוכן השיעור

שב לימיני	קשוט עצמך
ה' עליהם יחיו	וגילו ברעדה
לגלות קדושתה	יאה עניותא ליהודאי
שמצדו לא יהיה עיכוב משיחא	חתיכת לחם להעביר רעבונו
ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם	יזכיר לו יום המיתה
איש תם	כאחד מן הגדולים

קונטרס כ"ז מתורגם מקונטרס מ"ד באידיש

©

כל הזכויות שמורות

שער ועימוד: י. גרוס

0527644765

הערות והארות מתקבלות בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס, מאנסי ארה"ב

(מארה"ק: 0722-573-456) 1-845-200-0443

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3) של השיעור, יש לפנות דרך האימייל:

Rlyb148@gmail.com

לתרומות והפצה בלבד:

bn5710048@gmail.com 0548432460

פרשת חקת תשל"ד

שיעור בליקוטי מוהר"ן תורה נ"ה

(טי"פ מס' 41)

קשוט עצמך

(משוחח אודות מאמר הבעל שם טוב הק'): "שנענך זאלסטו שנענך זיך, און לויבן זאלסטו לויבן דעם אויבערשטן – לבייש תבייש את עצמך, ולהלל תהלל את הקדוש ברוך הוא!"

אדם שבא לשפוך לבו ולפרש שיחתו לפני השם יתברך עליו לדעת: הקדוש ברוך הוא צודק - ואני לא צודק!

זהו הרי תוכן אמרתו של הבעל שם טוב: "את הקדוש ברוך הוא להלל, ואת עצמי לבייש!", הקדוש ברוך הוא צודק - ואני לא צודק.

אצל אנשי שלומינו היה זה ממש 'איסור חמור'. כשהתקבצו יחד, לעולם לא דיברו מילה בגנות אדם אחר, כל אחד דיבר רק מעצמו.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

* עי' שיח שרפי קודש (החדש) וז"ל: אמר הבעש"ט הק', מיסוד וכלל דרך העבודה הוא, שיתבייש ויחרף האדם תדיר את עצמו ויהלל וישבח את ה' תמיד, ואמר בזה הלשון: "שענך זאלסטו שנענך זיך, און לויבן זאלסטו לויבן דעם אויבערשטן".

כל הדיבורים סבבו סביב עניינו של הרבי: הללנו כל דיבור מהרבי, כל שיחה מהרבי, הללנו כל יהודי שנמנה על אנשי שלומינו, אלו היו דיבורי ה'התחזקות' שלנו! ולאסיפתנו אכן היה קיום ברוך השם!

וגילו ברעדה

זכורני כיצד הייתה נראית פעם חתונה באומן. חתונה באותם ימים... כולם היו עניים! לאורחים נתנו חתיכת לחם, תפרו בגד לכלה, וקנו לזוג איזה מיטה שבורה וכסא ושולחן קטנים - 'חתונה ענייה'! ממש כפי שהרבי מספר במעשה מז' בעטלריש': "וְגַם קִבְּצוּ מֵהַ שְׁנֵשֶׁתִּיר מִן הַסְּעוּדָה בְּשָׂר וְלֶחֶם שְׁקוּרִין קוֹלִיטְשׁ, וְהִלְכוּ וְחָפְרוּ בּוֹר גָּדוֹל שֶׁיְהִיָּה מְחֻזֵּק מֵאֵה אֲנָשִׁים, וְכִסּוּ אוֹתוֹ עִם קָנִים וְעָפָר וְזָבֵל. וְנִכְנְסוּ לְשֵׁם כָּלֶם, וְעָשׂוּ שֵׁם חֲתָנָה לְאֵלוֹ הַבָּנִים הַנִּלְ, וְהִכְנִיסוּ אוֹתָם לַחֲפָה. וְהָיוּ שְׂמֵחִים שֵׁם מְאֹד מְאֹד. וְגַם הִחָתֵן וְהַכֶּלֶה הָיוּ שְׂמֵחִים מְאֹד."

כך היו נראים חתונות אנשי שלומינו באומן, אני זוכר חתונות שהיו נראים ממש כך! ממש ככה, קבצו קצת אוכל, נטלו ידיים על מעט הלחם שקבצו, נתנו חתיכת דג מלוח – הערינג, ושתו 'משקהו של התם' (מים), או לחילופין כוס תה חם, ושם היו שמחים! ... אני זוכר חתונות כאלו!

עדיין חקוקה בזכרוני חתונת גיסי ר' הירש לייב ליפל. אוי, השמחה שהייתה באותה חתונה... כזאת שמחה יחד עם כזאת יראה... מין יראה כזאת, ושמחה שכל כך האירה! 'ברוך' יצא לריקוד נלהב במשך שעות! שעות על גבי שעות!

נחלי זעה נטפו מאותם יהודים שרקדו בחתונה, רקדו עם כזאת יראה מהשם יתברך, כזה מין אור היה בליל החתונה ההיא, ומה כבר היה לאכול? אני יודע מה? ... כזית חלה? מה כבר היה? ! וְהָיוּ שְׂמֵחִים שֵׁם מְאֹד מְאֹד ! וְהָיוּ שְׂמֵחִים שֵׁם מְאֹד מְאֹד !

כיום עושים עסק שלם מהחתונה, מה'מותרות' של החתונה, מהסעודות ושאר כל המעשיות הללו, אך כשמגיעים לחלק העיקרי כולם כבר מותשים, זה כבר לא מה שצריך להיות.

אני זוכר כיצד נראו חתונות, אוי אוי, כזאת התעוררות לתשובה הייתה בחתונה, שמחה יחד עם כזאת יראה, געוואלד, געוואלד!²

בחתונות הללו היו באמת נזכרים מהחתונה של הבנים האבודים שהלכו עם הז' בעטלריש', היו נזכרים מאותה חתונה !

(ר' נחמן בורשטיין: ישנו מכתב מרבי נתן ב"ר יהודה מטבריא בו הוא כותב שכל חתונה מרמזת על החתונה של הבנים הנ"ל!) כן כן³.

(ר' משה בינשטוק: יהודים שקמו בחצות נהגו להשתתף בחתונות?) כן, הלכו כרגיל! אני אומר לכם: חתונה הייתה 'התעוררות לתשובה'! התעוררות לתשובה! געוואלד נורא ממש!

(ר' משה: החתונות נמשכו עד עלות השחר?) עד אמצע הלילה! הייתה כזאת התעוררות לתשובה, א געוואלד!

(ר' נחמן: כיצד היה סדר חתונת גיסכם - ר' הירש לייב ליפל?) אצל הירש לייב, החופה נערכה בליל שבת קודש, והסעודה במוצאי שבת! (ר' משה: היכן נערכה החתונה, באולם? בבית הכנסת?) לא, אצל ר' נחום שוסטר בבית! הסעודה נערכה במוצאי שבת, ואף החסידים שהיו קצת יותר מודרניים השתתפו, כולם השתתפו בחתונה. חמי ר' אהרן קיבליטש'ער כבר לא היה אז בין החיים, בתו הכלה, הייתה יתומה. כולם השתתפו בחתונה!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

² עי' רמזי המעשיות להרב מ'טשערין ז"ל - מעשה י"ג מהז' בעטלערס: עוד מובן שם איך שכשמגיע להאדם איזה זמן של שמחה (כגון שמחת חתונה וכיוצא) צריך להזכיר את עצמו החסידים שעשה עמו השי"ת מעודו עד היום הזה וליתן להשי"ת שבח והודיה על כל זה מתוך שמחתו ולהתעורר מתוך שמחתו בכיסופין וגיעגועין גדולים להשי"ת שגמל ועשה עמו חסדים כאלה דייקא, כי הכל רק בתורת נדבה חנם מאתו ית'.

³ עי' נתיב צדיק - ר"ח שבט תרל"ז: ... וכל החתונות שבעולם הם רמזי מזה החתונה, ובפרט אצל אלו שמאמינים באלו הדיבורים בודאי הרמז גדול עד למאוד, באדארף מען טאקע אהאילי טוהן בחדוה גדולה...

היה כזה מין התעוררות... בחתונה השתתף אחד 'משכיל' ששימש במקצועו כשען, ובראותו כיצד כולם רוקדים בכזאת התלהבות, ענה ואמר: "רבותי, כעת כולנו שמחים, אך מה יעשו החתן והכלה ממחרת החתונה, הרי לא יהיה להם מה לאכול, הם עניים, מה יעשו ממחרת החתונה?!", המשכיל המודרני הפטיר ואמר: "צריך לדאוג להם למעמד פרנסה כלשהו!".

שמשכיל כמוהו יאמר כאלו מילים?! הרי אילו הייתי נגש אליו ומבקש צדקה, לא היה נותן לי אפילו אגורה שחוקה!... אלא שהוא כל כך התעורר מהריקודים והתעוררות שהיו בחתונה, עד שהוא מעצמו הציע זאת.

וככה הצטבר לו סכום הגון. המשכיל היה הראשון שהוציא מכיסו סכום הגון ונתנו לחתן, ואחריו תרמו גם שאר המשתתפים. אספו את הכסף מכולם, והפקידוהו אצל חיים שבתאי'ס שהשקיע את הכסף במסחר, וממנו נטל אחוזים - מה שעזר להם להתפרנס במשך תקופה!

דווקא השען היה זה שנתעורר לאסוף צדקה עבור החתן והכלה! הרי זה דבר נפלא מאד, לא עלה על דעתי כלל וכלל שהוא יעשה זאת!

אני מספר זאת שתבינו איזה התעוררות לתשובה היה בחתונה - שאפילו השען המשכיל ענה ואמר: "מה הם יעשו ממחרת החתונה? הרי מחר בבוקר לא יהיה להם מה לאכול!..."

(ר' נחמן: על השמחה של הז' בעטלריש' אמר הרבי בזה הלשון: "איך נועל אייך דער צייטן ווי אזוי מע איז אמאל פון א מנה שחורה פרייליך גינארן" - אספר לך איך פעם נעשו שמחים מתוך מנה שחורה, כך כותב רבי אברהם בן רבי נחמן. וגם בחיי מוהר"ן מובא שחסר קצת. רבי אברהם בן רבי נחמן כותב ששמע זאת מאביו. אמנם בסיפורי מעשיות הנדפס כתובים רק מילים אלו: "אספר לך איך היו שמחים").

(ר' לוי יצחק מקריא מתוך הספר חיי מוהר"ן): **וְשָׁמְעָתִי שֶׁאָמַר אֲזוּ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: מָה אַתֶּם יוֹדְעִים אֵיךְ לְשַׁמֵּחַ מִתּוֹךְ מְנָה שְׁחוֹרָה, אֲנִי אֶסְפֵּר לָכֶם אֵיךְ פִּעַם אֶחָד הָיוּ שְׁמֵחִים וְכוּ'.**

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

¹ עי' חיי מוהר"ן אות ס"ג, ובכוכבי אור - אמת ואמונה אות ט"ו.

שיחה זו אמר הרבי. והשיחה "שמעתי מפי הרב נפתלי" שמובאת בהמשך – כותב רבי נחמן טולטשינ'ער ששמע בשם רבי נפתלי ז"ל: "שְׁאֲחַר שְׁסָפֵר רַבְּנוּ ז"ל הַמַּעֲשֵׂה מְהַשְׁבְּעָה בְּעֵט לִירֵם, הַפְּלִיג בְּמַעֲלָתָהּ מְאֹד, וְאָמַר, שְׁרָשָׁאִין לְסַע לְבָרְאָד וְלַכְּנֵס בְּבֵית הַכְּנֵסֶת, וְלוֹמַר לְהַשְׁמֵשׁ שְׂקִיבֵן הָעוֹלָם לְדַרְשָׁהּ, וְלְהַפּוֹת עַל הַשְּׁלֶחָן (כַּנְהוּג קָדִים הַדְרָשָׁה לְהַשְׁקִיט הַמִּזֵּית הָעֵם), וְלִסְפֹּר לָהֶם זֹאת הַמַּעֲשֵׂה!".

(ר' נחמן: על מעשה מז' בעטלריש' ענה הרבי ואמר: "אלו לא ידעתי שיום ענגן אחר, פי אם זאת המעשה, הנה גמין חדוש גדול מאד!".)

יאה עניותא ליהודאי

כשמדברים מעניין 'עניות', 'יפה עניות לישראל'; לעניות מעלה מיוחדת, שכן על ידה יבוא האדם וישיג מהר יותר מהו ה'עיקר'! העשירות לעומת זאת - אפילו יהודים שהם יראי השם - העשירות מסבבת את האדם בכל כך הרבה סיבובים, עד שכשמגיע ל'עיקר', כוחותיו בל עמו!

העשירים למשל, שכדרכם עורכים סעודות מפוארות - בהגיעם ל'עיקר' (לחלק הריקודים) כולם חלשים, כולם כבר עייפים! לעומת זאת אצל העני הדבר לא קיים, אצל העני ניגשים מיד בהתחלה לחלק ה'עיקר'. מיד בתחילת החתונה כשמגישים לסועדים 'כזית לחם' ומעט משקה מ'משקהו של התם' (מיים) - תכף מגיעים לחלק העיקרי! החלק העיקרי כבר החל! אולם כשהחלק 'הטפל' נמשך זמן רב מדי, אזי עד שכבר מגיעים לחלק העיקרי, שוכחים לגמרי מהו העיקר! זהו דבר נורא.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ה עי' סיפורי מעשיות - בסוף המעשה מהז' בעטלערס.

^י עי' גמ' חגיגה דף ט' ע"ב.

ר' מענדל'ע היה פעם בטשעהרין, וכמובן, הזמינו רבי אבא להתארח בביתו. רבי מענדל'ע ליטוואק – רבי אבא הזמינו להתארח בביתו, ורבי מענדל'ע לן אצלו לילה אחד. אולם בלילה שלאחריו שוב לא הסכים רבי מענדל'ע ללון אצל רבי אבא, בהטעימו: "אז דאס בייכל פארזוכט א יאייכיל פארגעסט ער אויפצושטיין חצות!" - כשבטן זאת אוכלת מרק אזי כבר שוכחת לקום אחר כך בחצות. (אחד הנוכחים: ישנה גירסא נוספת: 'אינה רוצה לקום בחצות'!) אינה רוצה, לא מתחשק לה, כך הוה מעשה, יותר לא אבה רבי מענדל'ע להתארח בביתו!

רבי אבא הגיש לפניו ארוחת צהריים דשנה, אמר רבי מענדל'ע: כשבטן זאת אוכלת מרק אזי כבר שוכחת לקום אחר כך בחצות – היא כבר לא קמה בחצות!.

אצלם, לילה שהחסירו 'קימת חצות', נדמה היה כאילו נטלו מהם חיותם! אצל יהודים אלו היה זה דבר נפלא - קימת חצות לילה! כאלו 'חצות' שהיה להם... א געוואלד! אוצר נפלא! וכי בעד מעט מרק שמציעים לי עליי לוותר על אוצר יקר כל כך? בעד מה אני מחליף? מה אני מקבל בתמורה? מעט מרק? ! הרי בזה הוא נוטל ממני חיי עולם! מה? ! הוא לא רצה, הוא לא הסכים בשום אופן!

חתיכת לחם להעביר רעבונו

הרבי אמר: "איך האב געוואלט מיינע לייט, פרנסה – זאלן זיי גארנישט טוהן, נאר עבודת השם! אז ער וועט ווערן הונגעריג זאל ער אריינגיין אין א שטוב בעטן א שטיקל ברויט, און וייטער טוהן אין עבודת השם" - טוב הָיָה לְהָאָדָם שְׂיִבְחָר לוֹ אֵיזָה מְקוֹם וַיֵּשֶׁב שָׁם יוֹמָם וְלַיְלָה וַיַּעֲסֹק שָׁם בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה וּבְעוֹדֵת ה'. וְכִשְׁצָרֵיךְ לְאָכַל יְרוּץ לְתוֹךְ

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

¹ עי' שיש"ק ח"ד אות שכ"ו.

אִיזָה בֵּית וַיִּקַּח שָׁם בְּחַפְזוֹן אִיזָה חֲתִיכַת לְחֶם וְכִיּוֹצָא לְהַעֲבִיר רַעְבוֹנוֹ, וְאַחַר כֵּן יִחְזֹר לְעִבּוֹדָתוֹ.^ח

אצל חמי ראיתי שנהג ממש כך! הוא התגורר באומן, ועסק רבות בתורה ותפילה. זכורני, שחמי הלך פעם והתדפק בדלת אחד הבתים ובקש: "תנו לי חתיכת לחם, אין לי מה לאכול!". הוא הלך, נטל ידיו לסעודה, ותכף המשיך, הוא כבר עוסק שוב בעבודת השם^ט...

יוחנן גלנט מספר לי שבנוסף לכך, היה חמי אדם טוב לב, הוא היה נותן משלו לאחרים. פעם ניגש חמי לר' יוחנן גלנט ואמר: "יוחנן, הנה לך חתיכת לחם, הרי אין לי אוכל משל עצמי, וממילא אני יכול לתת משלי לאחרים... קח לך!".

למחרת אומר לו חמי: "נו, תן לי חתיכת לחם", עונה לו ר' יוחנן: "אתמול נתת אתה חתיכת לחם - היום אתן אני!". יוחנן בא וסיפר לי זאת בכזאת תמימות... שלא היה נפקא מינה: אתמול, כשלקח לא היה לאכול - נתתי לך. היום, שלי אין מה לאכול - תן אתה! וזהו, ממשיכים הלאה בעבודת השם!

הם קיימו את דברי הרבי ועבדו את השם. אתה רעב? מה שייך לומר 'רעב'?! הם לקחו חתיכת לחם, סיימו לאכול, וזהו, ממשיכים הלאה בעבודת השם!

ה'עיקר' היה כזה עיקר, ששאר הדברים כלל לא הורגשו, שאר הדברים לא הורגשו כלל וכלל: כן לאכול - לא לאכול, הדברים הללו לא תפסו מקום!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ח שיחות הר"ן אות רמ"ח: אָמַר, טוֹב הָיָה לְהֵאָדֵם שְׂיִבְחָת לֹא אִיזָה מְקוֹם, וַיֵּשֶׁב שָׁם יוֹמָם וְלַיְלָה, וַיַּעֲסֹק בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וְעִבּוֹדַת ה', וּכְשֶׁצָּרִיף לְאָכַל יָרוּץ לְתוֹף אִיזָה בֵּית וַיִּקַּח שָׁם בְּחַפְזוֹן אִיזָה חֲתִיכַת לְחֶם וְכִיּוֹצָא לְהַעֲבִיר רַעְבוֹנוֹ, וְאַחַר כֵּן יִחְזֹר לְעִבּוֹדָתוֹ. ועי' שיש"ק החדש על שיחה זו, ועי' גם השמטות שבסו"ס ד"ה "בדבר נסיון ובחירת [ראשי] הדורות".

^ט עי' שיש"ק ח"ד אות של"ז.

^י עי' שיש"ק שם אות של"ח.

זכורני, שסעודה שלישית בשבת, נערכה פעמים בבית ר' חיים קיבליטש'ער, ופעמים אצל חמי ר' אהרן קיבליטש'ער, אולם ברוב הפעמים נערכה הסעודה אצל רבי חיים.

(ר' משה: רבי חיים קיבליטש'ער היה אדם אמיד?) לא, שניהם היו עניים, קבצנים, אבל הם היו יהודים יראי שמים גדולים! נתנו קצת חלה, הגישו קנקן תה, ומזגו לכל אחד כוס תה, ודיברו מהרבי!

(ר' משה: מי דיבר, רבי חיים?) רבי חיים השפיל עצמו. אמנם הוא הרבה לדבר עם אנ"ש, אולם ללמוד ולדבר ברבים אף פעם לא הסכים.

(ר' נחמן: רבי חיים קיבליטש'ער היה מבוגר מחמיכם ר' אהרן קיבליטש'ער?) גילם היה זהה, ושניהם אף נפטרו באותה שנה!

היה פעם שרבי חיים למד ברבים, היה זה בחג השבועות, הכריחוהו לדבר: "אתה מוכרח לדבר", ובלית ברירה נאות ללמוד ברבים! כל דיבור שדיבר מהרבי היה נפלא, נפלא מאד! הוא למד תורה בליקוטי מוהר"ן. רבי חיים היה למדן גדול, למדן עצום, יהודי חביב ונעים! חמי רבי אהרן עסק יותר בחלק ההתבודדות, ורבי חיים גם הוא היה עובד השם, אבל יותר למדן.

(ר' משה: ר' יצחק באברניצ'ער היה חתנו של רבי חיים קיבליטש'ער?) כן.

יזכיר לו יום המיתה

רבי חיים קיבליטש'ער סיפר לי, שבעבר שימש כמלמד לבניו של 'נייחע' ע"ה בטשעהריץ. נייחע, נכדו של רבי אבאל'ע, היה יהודי עשיר, גביר גדול. באחד מימות החורף הקפואים, כאשר שלג כבד נערם בחוץ; מספר רבי חיים: "רציתי לצייר לעצמי

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^א "ר' נחמן ייבין" מחשובי אנ"ש, נכדו של הנגיד ר' אבאל'ע מטשעהריץ מתלמידי מוהרנ"ת.

את ה'יום אחרון' – כך סיפר לי רבי חיים; "יצאתי החוצה, נשכבתי על השלג, השתטחתי על השלג הקפוא, וככה נשארתי לשכב על השלג..."

רבי חיים סיפר על עצמו: "רציתי לתאר לעצמי את ה'יום אחרון' - שם שהיתי הרי בבית של גביר - אז יצאתי החוצה ונשכבתי על השלג, ונשארתי לשכב ככה במשך זמן מה, כאשר אני אומר לעצמי: "פה נטמן חיים!".

(השואל: מי היה זה שנכנס לקבר מדי יום?) היה זה אחד מאנשי שלומינו, אך לא בכל יום, אינני יודע אם הוא נהג כך מדי יום. הם זכרו את התכלית!

(ר' משה: בסעודה שלישיית אצל רבי חיים היה מנין?) לא, לא היה מנין.

כאחד מן הגדולים

היה אחד מאנשי שלומינו שחמי ר' אהרן קיבליטש'ער הכירו. יהודי זה שימש במקצועו כ'רימער' – 'צורף' - לא צורף זהב, אלא צורף פרסאות סוסים. הוא היה מייצר 'פאדקעוועס' – פרסאות סוסים. הכרתי את בנו, הוא היה מגיע לרבי חיים. סיפר לי חמי, שאותו יהודי היה יהודי פשוט. חסיד ברסלב, אבל יהודי פשוט מאד. בשבת בסעודה שלישית היה יושב ואומר תהילים, וכשהחלו לדבר מהרבי, היה סוגר את התהילים; סיפר חמי: "כשהתבוננו בפניו של יהודי זה, ראו שצבע פניו משתנה! הוא יודע שכעת מדברים מהרבי!", ראו עליו שצורתו ממש השתנתה – כעת מדברים מהרבי!

הוא היה אומר תהילים, וברגע שדיברו מהרבי, אפילו שאת תוכן הדברים לא הבין – תכף נשתנתה צורתו! הוא ידע שכעת מדברים מהרבי!

לעת זקנותו לא עמל יותר לפרנסתו, ונהג להסתובב ברחובות העיירה קיבליטש – קיבליטש הייתה עיירה ענייה – הוא הסתובב במשך היום עם עגלתו, כשהוא בעצמו רתום כסוס לעגלה. וככה כשהוא רתום לעגלתו, הסתובב בין בתי העיירה, ובקש שיתרמו לו חתיכות עץ אותם השליך לעגלתו, ובלילה לאחר עבודת חצות; לאחר

חצות כבר ידעו העניים, הם השאירו את דלת ביתם פתוחה, ואותו יהודי השליך לביתם פנימה חתיכת עץ לחמם את ביתם ביום הבא - שיהיה להם במה לחמם את ביתם²¹! חמי סיפר לי עובדא זאת.

אתה יודע איזו עבודה כרוכה בזה?! להסתובב במשך היום בין בתי העיירה ולאסוף עצים. גם כשבחוץ שרר קור עז והשלגים נערמו לגבהים, היה יוצא כשהוא רתום כסוס לעגלתו, ומשליך עצים לבתי העניים לחמם את ביתם הקפוא. הרי זה דבר נפלא! כאחד מן הגדולים, ממש כאחד מן הגדולים!

(ר' משה: לא פלא שהייתה לו כזאת הרגשה ברבי!) כאלו 'עבודות' היו לו! ... ואלו הם אנשיו הפשוטים של הרבי! ... לאנשיו הפשוטים של הרבי היו כאלו עבודות! וכי מישהו הורה לו לנהוג כך?! הוא מעצמו המציא כזאת 'עבודה', להחיות ליבם של העניים. בימים ההם הקור בימות החורף היה איום ונורא, לא היה במה להתחמם, הילדים קפאו מקור, ואפילו מעט עצים לחימום ביתם לא היה להם, והנה, בא יהודי ומשליך לביתם בכל יום חתיכת עץ לחמם את ביתם ביום הבא! כך נהג מדי יום ביומו!

בעולם הבא יתפארו עמו: "חזי במה ברא קאתינא לגבך".

(ר' נחמן: מספרים שלרבי משה לייב מסאסוב היה מנהג כזה) נו, הוא הרי היה 'רבי משה לייב סאסוב'ער', הוא לא היה סתם יהודי פשוט. (אחד הנוכחים: באחת הפעמים, בעת שחילק עצים בין בתי העניים, כשהוא עטוף במעיל וקוטש'מע לראשו, עד שקשה היה להבחין בו שהוא יהודי - הוא לא רצה שיידעו שהוא זה שמשליך את העצים - הבחינה בו אשה אחת ולחשה לעצמה: "רבונו של עולם עוזר שמעשיו הטובים לא ייחשבו לו למצווה...").

הרבי הרי אמר²²: "אִיךְ פִּיר מֵיִנֶּע מְעַנְטֶשֶׁן פֶּאָרְד מֵן הַגְּדוּלִים" - הַפְּחוֹת שְׁבִאָנְשִׁי אֲנִי מוֹלִיךְ אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁל צְדִיק גְּדוּל מְאֹד! רואים באמת את הרגשי הלב שהיו לאנשי שלומינו, הרגשים ממש 'כאחד מן הגדולים', כאלו הרגשים דקים ועדינים היו להם!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

²¹ ע"י שיש"ק ח"ד אות תקע"ב.

²² ע"י חיי מוהר"ן אות שי"ד.

הם לא נחו! הייתה להם עבודה של 'קימת חצות', ועבודה של 'אחר קימת חצות'! ...

עבודתם בחצות הלילה גילתה בהם כאלו הרגשים... עבודת החצות שלהם גילתה אצלם כאלו הרגשים! ...

מילא הדורות הקודמים, אולם אצל הרבי היו אלו 'אנשים פשוטים', הקדוש ברוך הוא עזר להם והם זכו לכאלו עבודות! שיהודי ימציא כזאת 'עבודה'! ...? (לחלק עצים לעניים כנ"ל)

(ר' נחמן: כמדומני שגם ל'שבתאי' הייתה הנהגה דומה) **אכן כן, הוא סובב עם שק לחמים וחילק לעניים. הוא היה יהודי פשוט, יהודי פשוט מאד, אולם לאנשים הפשוטים הללו, יש חשיבות עצומה בשמים!**

(השואל: הוא נהג להשתטח מדי לילה בציון הקדוש?) הוא נהג ללכת מדי יום לציון הקדוש, הוא כל כך בכה בציון הקדוש... אני יודע על מה הוא בכה?! האם בכלל ידע על מה צריך לבכות?! הוא ידע שכאן צריך לבכות וזהו! כאן צריך לבכות! הוא בכה ואמר מעט תהילים, כאן צריך לבכות וזהו! יהודים אלו פעלו בחייהם טוב מאד!

שב לימיני

(לומד מתוך הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן תורה נ"ה) **נלמד מעט מתוך הספר: לְשׁוֹן רַבְּנוּ זְכָרֵנוּ לְבָרְכָה, אֵימָא פְּגֻמָּא אַבָּא שְׂאוּל אֹמֵר קוּבַר מְתִים הָיִיתִי פְּעַם אַחַת רְצִיתִי אַחַר צְבִי וְנִכְנַסְתִּי בְּקוּלִית שְׁל מֵת וְכוּ' הַצְבִי נִכְנַס בְּקוּלִית שֶׁל הַמֵּת, וּבְרִיצְתִי אַחֲרָיו וְנִכְנַסְתִּי גַם אֲנִי בְּקוּלִית שֶׁל הַמֵּת, וְרִצְתִי אַחֲרָיו שְׁלֵשׁ פְּרָסְאוֹת, רַדְפְתִי אַחֲרָיו מֵרַחֵק שֶׁלֹּשׁ פְּרָסְאוֹת וְלֹא הִצְלַחְתִּי לְתוֹפְסוֹ, וְעַל אֵף הַמֵּרַחֵק הַגְּדוֹל, לֹא הִגַּעְתִּי לְסוֹף קוּלִית הַמֵּת אֲלֵיָה נִכְנַסְתִּי - כֹּל כֵּךְ גְּדוֹל הִיָּה הַמֵּת! וְכִשְׁחֲזַרְתִּי לְאַחֲרָי, אָמְרוּ לִי שֶׁל עוֹג מְלֶךְ הַבְּשָׁן הִיא, שְׁזוּהֵי הַקּוּלִית שֶׁל עוֹג, כֵּךְ סִיפֵר רַבִּי אַבָּא שְׂאוּל.**

ממשיך הרבי ואומר: דע, פי לראות במפתחם של רשעים אי אפשר, אלא על ידי
 פחינת ארץ ישראל. פחינת: "שב לימיני". הקדוש ברוך הוא אומר לאברהם אבינו: שב
 בימין שלי. עד אשית אויביך הדם לרגליך". ימין, זה פחינת ארץ ישראל. ימין היא ארץ
 ישראל, שהיא ימינו של הקב"ה. פחינת בנמיני, בן ימין, שנולד בארץ ישראל.

הרבי מדבר כאן מעניין ה"התיישבות בארץ ישראל". "שב לימיני" - יש להבין מהו
 הלשון 'שב'? שב הוא לשון 'קביעות'! אחד שנכנס למקום ונשאר לעמוד - עמידתו
 מגלה על רצונו לעזוב את המקום, אולם כשמתיישב - הוא מגלה קביעות!

'שב' לימיני! 'ימין' שלי שהוא ארץ ישראל - עד אשית אויבך הדום לרגליך!

מדברי הרבי מבינים, שעניין ארץ ישראל; אפילו אנחנו שכבר גרים בארץ ישראל
 - שוכחים לגמרי שאנחנו נמצאים בארץ ישראל! 'ארץ ישראל' היא כזאת קדושה,
 שעצם הזיכרון שאדם זוכר שהוא בארץ ישראל, כבר מועיל לו לעניינים רבים!
 הזיכרון לבד מועיל מאד! אנחנו הרי שוכחים לגמרי שאנו נמצאים בארץ ישראל,
 אנחנו נמצאים בארץ ישראל, אולם הדבר נשכח מאתנו כל העת.

כזאת קדושה יש בארץ ישראל! ... ואכן, רבי אברהם בן רבי נחמן סיפר שהוא נהג
 להזכיר לעצמו: "היכן אני הולך? בארץ ישראל! היכן אני יושב? בארץ ישראל! היכן
 אני עומד? בארץ ישראל!".

אילו רק נזכיר לעצמנו שאנחנו נמצאים בארץ ישראל – הזיכרון עצמו כבר מסוגל
 לעניינים רבים!

'שב' לימיני, התיישב שם, התיישב בארץ ישראל, אתה הרי נמצא כבר בארץ
 ישראל – שב בארץ ישראל! כאן בארץ ישראל נוהגים לאחל אחד לשני שיזכה ל'שוב
 טוב', שב בארץ ישראל, שב!

אחד שמתיישב בארץ ישראל – זהו ענין אחר לגמרי! אחרי שמתיישבים בארץ ישראל, הישיבה לבד מסוגלת שהאדם יחשוב מחשבות טובות, ויראה את הדברים טובים, וידבר דיבורים טובים^ט – שב בארץ ישראל!

ה' עליהם יחיו

בתורה מ"ז אומר הרבי שארץ ישראל היא בחינת תפילין! אנשי שלומינו היו אומרים: "כשם שבהנחת תפילין אסור להסיח דעתו מהם, כך גם כשנמצאים בארץ ישראל הריהו כמי שמניח תפילין!".

ארץ ישראל היא בחינת תפילין. ארץ ישראל נקראת 'ארץ החיים', וגם בתפילין נאמר 'ה' עליהם יחיו', ולכן עלינו לזכור כל העת שאנו נמצאים בארץ ישראל!

הזיכרון עצמו הוא דבר נפלא מאד, א געוואלדיגער כח – כח נפלא. בתורה 'ארץ אוכלת יושביה' אומר הרבי, ש'ארץ ישראל' ו'הצדיק' הם ענין אחד ממש^{טו}!.

בדיוק כמו שהזיכרון מהצדיק וההתקשרות אליו מסוגלים לעניינים רבים, כך גם הזיכרון מארץ ישראל מועיל לעניינים רבים! ברגע שמדברים מארץ ישראל, וזוכרים מארץ ישראל, וחושבים מארץ ישראל, זוהי מעלה נפלאה!

"שב לימיני עד אשית אויביך". לאברהם אבינו היו שונאים רבים מאד; המעשה מנמרוד וכבשן האש, עשו לו צרות, רדפו אותו. כמו כן המעשה מארבעת המלכים. היו לו לאברהם רדיפות נוראות. אומר לו הקדוש ברוך הוא: "שב לימיני עד אשית אויבך הדום לרגלך" – שב!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ט עי' תו' קנ"ה, ושבחי הר"ן אות כ"ב.

^{טו} עי' ליקוטי מוהר"ן תו' קכ"ט.

פסוק זה נאמר גם על דוד המלך. לדוד המלך היו שונאים כל ימי חייו, ובין שונאיו היו גם יהודים יראי שמים גדולים; 'שב לימיני'! בשעה שהוכרח להימלט למואב אמר דוד המלך: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלוהים אחרים", דוד המלך הוכרח להימלט ולעזוב את ארץ ישראל^{טז}.

זהו כוחה של ארץ ישראל, כזה מין כח יש לארץ ישראל! צריך להתיישב בה, שהרי היא ימינו של הקדוש ברוך הוא, ארץ ישראל היא ימינו של הקדוש ברוך הוא!

דבר זה נוהג בכל הדברים שבקדושה, בכל דבר ההבדל הוא רק: אם אני זוכר את הדבר – או שמא אינני זוכר אותו.

אנחנו מקורבים ל'צדיק', אנחנו מדברים ממנו; כשהצדיק נמצא אצלי, ואני מדבר ממנו, וחושב ממנו – אזי אני קרוב אליו!

אני יודע? ... אמנם כולנו נקראים 'ברסלב'ער חסידים', אבל נדרש מאתנו 'לשבת ליד הצדיק'! שב לידו, בקביעות, זכור בכל עת מהצדיק! רבי נתן כותב בחיי מוהר"ן אות פ"ג: "כִּי הוּא זְכוּת גְּדוּל לְהַאֲדָם כְּשֶׁזֶכָּה שִׁיְהִי מְחֻשְׁבוֹתָיו מְשׁוּטָטוֹת כְּדַבְּרֵי רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא מְאֹד אֲשֶׁר אֵין עֲרֵף אֵלָיו".

שב! וכשתשב, או אז תוכח לראות שכל הדברים שמסוגלים להתקרבות לצדיק – תוכל לראות במוחש שדברים אלו אכן מסוגלים לכך! אלא מאי? תחילה עליך לשבת, לקבוע עצמך בזה!

אנחנו ברוך השם כבר נמצאים בארץ ישראל, אלא שעלינו לזכור מארץ ישראל, ולשבת בארץ ישראל, וכשנוהגים כך - זהו ענין אחר לגמרי!.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^{טז} שמואל א' כ"ו י"ט, ע"י גמ' כתובות דף ק"י ע"ב.

אנשי שלומינו היו אומרים, שהרבי פעל אצל השם יתברך: "אז מען רעדט פון איהם, האט מען א הרהור תשובה!" – כשמדברים ממנו, זוכים להרהר בתשובה, כשמדברים מהרבי – זוכים להרהור תשובה!

והוא הדבר כלפי ארץ ישראל! אלא מאי? מאתנו נדרש 'לשבת בארץ ישראל', עלינו להיות 'ארץ ישראל' דיגער אידן, יהודים שכל מהותם היא ארץ ישראל! אחד שהוא 'ארץ ישראל' דיגער איד, זה כבר ענין אחר לגמרי!; וכי ראוי לי שעיני יסתכלו במקומות כאלו?! וכי ראוי לי לחשוב מחשבות כאלו?! הרי אני נמצא בארץ ישראל, אני 'ארץ ישראל' דיגער איד!

ממשיך הרבי ואומר: "וּלְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת קְדוּשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַכְשָׁו בְּגִלּוֹת, שֶׁהִיא פְּתַח יַד הַסְּטָרָא אֲחֵרָא, הַסְּטָרָא אַחֵרָא כִּבְרַהֲיִיתָהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹד מִימֵי הַרְבֵּי! וְאַיִן כְּלַת בְּקְדוּשָׁתָהּ לְהַתְגַּלּוֹת, אֶף־עַל־פִּיכֶן – אֹמֵר הַרְבֵּי – יְכוּלִין לְגַלּוֹת וּלְהַמְשִׁיךְ קְדוּשָׁתָהּ אֶפְלוּ בְּגִלּוֹת הַמֶּר הַזֶּה."

דבר נוסף שצריך לדעת. הבעל דבר רוצה לומר: שבימינו – ארץ ישראל לא קיימת, קדושת ארץ ישראל איננה עוד! אך לא: "כאן זה ארץ ישראל!"

(ר' נחמן: הרבי כבר אמר: "איך מייך טאקע דאס אָרץ-יִשְׂרָאֵל מיט דיא שטייבער און מיט דיא הייזער - פֿונְתֵי אָרץ יִשְׂרָאֵל הַזֹּאת בְּפִשְׁטוּת, עִם אֵלוּ הַבְּתִימִים וְהַדִּירוֹת"^ח.)

(השואל: האם נכון שרבי אברהם בן רבי נחמן אמר: "בארץ ישראל יש 'קדושה של ארץ ישראל' ו'בעל דבר של ארץ ישראל'?" אמת. נכון שכעת יש בארץ ישראל התגברות נוראה של הקליפות, וודאי שיש התגברות הקליפות ונעשה מה שנעשה, אבל ארץ ישראל תישאר תמיד 'ארץ ישראל'!!!)

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ז עי' שיש"ק ח"ב אות מ"ז.

^ח עי' חיי מוהר"ן אות ט"ו, ימי מוהרנ"ת ח"ב אות ב'.

על מאמר הגמרא: 'אורא דארץ ישראל מחכים', מבאר הרבי בתורה מ' תניינא: מדוע אורא דארץ ישראל מחכים? משום ש"תמיד עיני ה' אלוקיך בה", והגמרא מבארת ש'עיניים על שם החכמה נאמר'. מאחר ועיני השם 'תמיד' בארץ ישראל, הרי שגם אורא דארץ ישראל מחכים 'תמיד' וגם בימינו אנו! אמנם האוויר לא כל כך נקי, אבל המציאות ש'אורא דארץ ישראל מחכים' נכונה גם לימינו אנו! אלא מאי? יכול להיות שבימינו צריך לעמול יותר כדי לגלות קדושתה, הקדושה נעלמת יותר מבעבר!

"תורתנו הקדושה". התורה הקדושה בוודאי נעלמת, התורה נעלמת ומכוסה בלבושים רבים מאד, אך אף על פי כן אומר הרבי^ט: "אָבְל מִי שְׂכֹפֶה אֶת יָצְרוֹ הָרַע, הֵינּוּ הַיָּמִי רַע, הֵינּוּ הַמִּדּוֹת רַעוֹת, אֲזַי הָרַע נִתְפַלְּל לְגַמְרֵי נֶגֶד יָמֵי הַטּוֹב שְׂפָהֶם, אֲזַי אוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת וְנִתְרָאִים וּמְאִירִים בְּיוֹתֵר".

צדיקים שכופים את יצרם, אצלם מתגלית התורה הקדושה, אותיות התורה מאירים ביותר!

ככה זה. אך לבוא ולומר שהקדושה לא קיימת – זה אסור לומר! אלא מאי? הקדושה נעלמת, וכשהקדושה נעלמת - צריך לגלותה!

הרבי אומר: "יכולין לגלות ולהמשיך קדושתה!", ואף על פי שהיא "תחת יד הסטרא אחרא ואין יכולת בקדושתה להתגלות", אף על פי כן אומר הרבי: "יכולין לגלות ולהמשיך קדושתה - אפילו בגלות המר הזה!".

שמצידו לא יהיה עיכוב משיחא

הידיעה כשלעצמה היא ידיעה נפלאה: דע לך – אל תשמע לקול אלו האומרים שכעת ארץ ישראל איננה עוד, שקדושת ארץ ישראל כבר לא קיימת - קדושת ארץ ישראל חיה וקיימת אף בימינו !!! הפסוק: "תמיד עיני ה' אלוקיך בה" נכון ותקף גם לימינו אנו! כל הדיבורים הקדושים שנאמרו בשבח ארץ ישראל שרירים וקיימים גם בימינו! אלא מאי? הקדושה נעלמת! ומאתנו נדרש לחתור ולחפש יותר אחר קדושתה!

הוא הדבר כלפי קדושת הצדיק, גם הצדיק נעלם, נעלם ונסתר, הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן נעלם; וכי כל מי שפותח ליקוטי מוהר"ן מיד מאירים לו הדיבורים! האותיות מאירים לו? ! מדוע זה כך? בגלל שיש העלמה^כ!

אולם מי שתולה זאת באחרים: שבגלל פלוני יש העלמה וכולם אשמים רק אני לא – זה לא בסדר! גם לי יש חלק בדבר, גם לי יש חלק בהעלמה, גם אני אשם בהעלמה הזו!

התורה הקדושה; מדוע לא מאירים לי אותיות התורה, ולאחרים האותיות כן מאירים? מדוע?! בגלל שיש לי חלק בדבר! אילו לא היה לי חלק בהעלמה, הרי שאותיות התורה היו מאירים לי! מוכרח להיות שגם לי חלק בהעלמה.

אל תטעה עצמך שאתה נקי לגמרי. הרבי אומר בתוה ע"ט: הַנְּהַה הַפְּלֵל, שְׁצַרְיָךְ פֶּל אָדָם לְרֵאוֹת שְׁמִצְדוֹ לֹא יִהְיֶה עֲכֹב מְשִׁיחָא! הרבי אומר זאת כלפי פגם הברית^{כא}, משיח לא יכול לסבול ריח של ניאוף.

מי מאתנו יכול להתפאר שהוא לא מעכב ביאת המשיח?! מדוע עליי לדבר מאחרים? שהשני מעכב יותר גדול ממני?! ראשית: אינני יודע מי מעכב יותר, אולי

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^כ עי' חיי מוהר"ן אות שנ"ב.

^{כא} עי' תו' ל"ב תניינא.

אני הוא שמעכב ביאת המשיח ביותר? ! שנית: אני הרי גם אחד המעכבים, אני הרי גם מעכב? ! אם כן עליי לדאוג שיותר לא אהיה מעכב, שלא אעכב ביאת המשיח !

אם אודה ואומר שאני מעכב זו לא תהיה גוזמא, וודאי שיש דברים בגו. אולם אם אתעקש לומר שרק השני אשם בעיכוב ואני צדיק; מה אני אשם? מצדי יכול משיח לבוא תכף ומיד, אני במעשי לא מעכב... אחד שאומר מילים כאלו הוא הרי רמאי ושקרן! מה הפירוש אתה לא מעכב? אתה לא מעכב? !

ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם

אלו הם דברי הרבי. בדברי הרבי ישנה התחזקות נפלאה: אפילו בדורות הללו יכולים לגלות קדושתה, אפילו בגלות המר הזה – יכולים לגלות קדושתה! אמנם זה קשה, אבל יכולים, יכולים לגלות קדושתה!

בְּכַחֲנִית 'אֶרֶץ' גַּם זֹאת בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם, הִינּוּ אֶפְלוּ בְּגִלוֹת הַמֶּר, יְכוּלִין לְגִלוֹת בְּחִינַת גַּם זֹאת.

המילים 'גם זאת' מרמזים על שיעור 'חלה'. בהמשך התורה אומר הרבי^{כב}, ששיעור של "מ"ג ביצים" זהו שיעור חלה, ועל מצוות הפרשת חלה נצטוו ישראל מיד בהיכנסם לארץ ישראל, הרי שבחינת 'גם זאת' מרמז על 'ארץ ישראל'. ללמדנו: שאפילו בארץ אויביהם יכולים לגלות בחינת 'גם זאת', ארץ ישראל!

דברי הרבי לא נאמרו רק למי שנמצא בארץ ישראל אלא לכולם, אפילו אלו שבחוץ לארץ יכולים לגלות קדושת ארץ ישראל! "בארץ אויביהם" - אפילו בארץ אויביהם יכולים לגלות קדושת 'גם זאת', 'ארץ ישראל'!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^{כב} עי' אות ח'.

הרבי מדבר אפילו לאלו שבחוץ לארץ, וקל וחומר לאלו שבארץ ישראל, אשר שם יכולים בוודאי לגלות קדושתה!

ולגלות קדושתה, שנזכה להיות 'ארץ ישראל' דיגע אידן – זה כבר ענין אחר לגמרי! שנזכור בכל עת - אני הולך בארץ ישראל. ביצאתי עליי לזכור: אני הולך בארץ ישראל! בהליכתי בארץ ישראל - עליי לשמור את מחשבתי; בהליכתי בארץ ישראל – עליי לשמור את עייני; בהליכתי בארץ ישראל – עליי לשמור דיבורי - אני מדבר בארץ ישראל!

איש תם

על מצבת קברו של רבי אברהם בן רבי נחמן נכתב: "פה נטמן ר' אברהם ב"ר נחמן הלוי מארץ ישראל", כינוהו: "ר' אברהם פון ארץ ישראל" – רבי אברהם מארץ ישראל. על מצבת קברו נכתב: "מארץ ישראל". רבי אברהם היה יהודי שכל מהותו ארץ ישראל – א ארץ ישראל'דיגער איד!

(השואל: רבי אברהם עצמו ניסח את הנוסח שעל מצבת קברו?) אינני יודע אם רבי אברהם רצה שיכתבו 'מארץ ישראל'. כשכתבו על מצבת קבר אביו: "פה נטמן איש תם ר' נחמן ב"ר אברהם", אמר רבי אברהם: המילים 'איש תם' לא היו צריכים להיכתב, היו צריכים לכתוב רק את השם בלבד; הפטיר רבי אברהם ואמר: "נו, האבא היה איש תם!". אולם דעתו של רבי אברהם לא הייתה נוחה ממה שכתבו איש תם! אם כך התבטא על מצבת אביו, אז על מצבת קברו וודאי היה מרוצה שיכתבו רק את שמו!

רבי אברהם היה יהודי שכל מהותו ארץ ישראל – א ארץ ישראל'דיגער איד, מכף רגל ועד ראש היה מלא בקדושת ארץ ישראל! כשם שהיה מלא בקדושת הרבי, כך היה מלא בקדושת ארץ ישראל!

רבי אברהם היה באמת יהודי שכל מהותו ארץ ישראל. הוא דיבר בכזאת התלהבות; בכל עת שדיבר מארץ ישראל אש יוקדת התלקחה בקרבו, ליבו כל כך בער לארץ ישראל... א געוואלד, א געוואלד!

וכן להפך: בהיותו בארץ ישראל - בער ליבו לרבי! ליבו בער ברשפי אש לציון
הקדוש של הרבי!

האמת ששניהם ענין אחד, 'ארץ ישראל' וה'צדיק' הם ענין אחד ממש. מי שזוכה
להרגיש בקדושת הצדיק – זוכה להרגיש גם בקדושת ארץ ישראל, שהרי שניהם ענין
אחד! (ר' נחמן: בספרו ביאור הליקוטים כותב רבי אברהם בן רבי נחמן: "כמו שאין ביכולת לקבל מאדמו"ר ז"ל זולת
באמצעות מורנו"ת ז"ל, כי בו לבד נשפע מנשמת ודעת רבינו ז"ל להיות ביכולת לקבל מאתו. כן בענין ארץ ישראל, כי בה לבד
נשפע וניתן מאור ודעת אדמו"ר ז"ל, להיות ביכולת לקבל מאתו.) אכן כן!

